

From Oligarch to Benefactor? Legitimation Strategies among the Wealthy Elite in Post-Soviet Ukraine

Hanna Söderbaum

Uppsala Studies in Economic History 113

Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis 2018

197 sider. ISBN 9789151303772

Omtalt av **Arve Hansen** [stipendiat, Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, arve.hansen@uit.no]

Det er i dag vanskelig å forestille seg et Ukraina uten oligarker. Det lille antallet mektige forretningsmenn er fullstendig integrerte i det økonomiske, kulturelle og – ikke minst – politiske systemet i landet, hvor de på den ene siden har opprettet arbeidsplasser og skapt betydelige verdier, men på den andre siden har holdt landet tilbake ved å bidra til en maktstruktur av korrupsjon og nepotisme. Siden Ukrainas selvstendighet i 1991 har to revolusjoner vært drevet av ønsket om reformer, og både under Oransjerevolusjonen og Verdighetsrevolusjonen (Euromajdan) var et av målene å kvitte seg med oligarkiet. Likevel har forretningsmennene fremdeles stor makt.

I doktoravhandlingen *From Oligarch to Benefactor?* diskuterer Hanna Söderbaum hvordan Ukrainas lille maktelite har forsøkt å skape et positivt bilde av seg selv, som svar på de anti-oligarkiske tendensene i landet. Söderbaum konsentrerer seg om den lille elitens veldedige stiftelser og ser på hvordan de er organisert, hva de støtter og hvordan de framstilles i massemedier.

Avhandlingen består av en kappe på fem innledende kapitler og fire artikler, og den er basert på et imponerende stort kildemateriale. Söderbaum har utført 57 intervjuer med 40 mennesker, stort sett fra de stiftelsene hun har forsket på, samt analysert stiftelsenes egne publikasjoner og omtaler av framtrede oligarker i 175 avisartikler. Ut ifra dette har hun tegnet et bilde av hvordan den mektige ukrainske eliten ønsker å framstå og legitimere den posisjonen de har i samfunnet. Hovedfokuset i avhandlingen er på Rinat Akhmetov og Viktor Pintsjuk – Ukrainas henholdsvis rikeste og fjerde rikeste mann¹, men andre oligarker som Dmytro Firtasj

¹ *Forbes* (2018) The World's Billionaires List. Tilgjengelig på <https://www.forbes.com/billionaires/list/>. Lesedato 14. januar 2019.

og Petro Porosjenko, samt politikere som Vitalij Klytsjko og Arsenij Jatsenjuk, er også diskutert.

I den første artikkelen, som er den eneste publiserte i samlingen, gir Söderbaum bakgrunnen for en del av elitens pengedonasjoner i Ukraina, og hun har kartlagt giverstrategiene til ti veldedige stiftelser. Artikkelen er organisert rundt tabellen «Mapping giving strategies», som umiddelbart gir leseren en god innsikt i stiftelsenes mål og virke. Söderbaum beskriver stiftelsenes bakgrunn, deres budsjetter og struktur, samt gir en oversikt over hva slags type støtte de yter. Hun viser først og fremst at den politiske og økonomiske bakgrunnen til stiftelsenes grunnleggere påvirker hva slags type prosjekter de støtter, og dermed blant hvilke sjikt av befolkningen de leter etter legitimitet.

Artikkel to er skrevet med to medforfattere, Maxim Alyukov og Raphi Rechitsky. Her beskrives og sammenlignes diskursen om oligarker før, under og etter Verdighetsrevolusjonen i to aviser kontrollert av Akhmetov og Pintsjuk (*Fakty i kommentarii* og *Segodnja*, respektivt), to uavhengige aviser (*Ukrajinska pravda* og russiske *Novaja gazeta*) og to russiske statskontrollerte aviser (*Vedomosti* og *Izvestija*). For meg var det spesielt interessant å lese om hvordan den russiske framstillingen av oligarkene forandret seg med krisen, og hvordan oligarkene selv forsvant ut av mediebildet i de oligarkstyrte avisene – tilsynelatende for å ikke tiltrekke seg for mye oppmerksomhet i en tid med politiske omveltninger. Selv om analysen indikerer at oligarker blir omtalt likt innenfor hver av de tre typene aviser (oligarkkontrollerte, uavhengige og statskontrollerte), er antallet utgivere litt for snevert til å generalisere.

Den tredje artikkelen går nærmere inn på hvordan mektige forretningsmenn over tid har prøvd å kontrollere diskursen om seg selv. Kasusstudiene er også her Pintsjuk og Akhmetov og hvordan deres giverstrategier har endret seg over tid. Söderbaum beskriver blant annet hvordan begge har distansert seg fra begrepet oligark, og hvordan de prøver å fremstille seg selv som «forretnings-supermenn» – ressurssterke menn som bruker sine enorme rikdommer til å yte bistand på en rekke områder hvor staten ikke har mulighet eller vilje til å hjelpe. Slik prøver de å undergrave staten samtidig som de viser hvor avhengig samfunnet er av «supermennes» hjelp.

I den fjerde artikkelen ser Söderbaum nærmere på stiftelsene til Akhmetov og Pintsjuk, og på tre politikere – Jatsenjuk, Klytsjko og Borys Kolesnikov. Hun beskriver stiftelsenes strategier under Verdighetsrevolusjonen i 2013–14 og hvordan disse ble oppfattet i Ukraina. Hennes hovedfunn er at stiftelsene prøvde å appellere til sivilsamfunnet ved å framstå som apolitiske og ved å ha mål som «sosial forandring». Likevel ble de sett på som politiske verktøy av det ukrainske sivilsamfunnet, som fortsatt er svært skeptisk til stiftelser grunnlagt av oligarker og politikere.

Jevnt over er de fire artiklene interessante, selv om deler av avhandlingen bærer preg av å ha vært skrevet over lang tid. Kvaliteten på analysene er noe varierende, men de har en logisk sammenheng, og siden de i stor grad baserer seg på forskjellige deler av det betydelige kildematerialet, unngår de å komme med for mange gjentakelser. Artiklene kunne imidlertid fortjent en litt mer ferdig kappe: Ufullstendige

setninger, manglende forklaringer, noen ubetydelige (men svært tydelige) feil og inkonsekvent translitterering av ukrainske egennavn er momenter som forstyrrer en ellers godt oppbygget argumentasjon. Dette er dermed ikke en kritikk av avhandlingens innhold, men detaljer som vitner mer om at de innledende kapitlene kunne trengt en siste gjennomlesning.

Når det gjelder valget av studieobjekter, skulle jeg også gjerne ha lest om strategiene til flere oligarker. Spesielt Ihor Kolomojskyj har fått en proporsjonalt liten plass i avhandlingen i forhold til hans posisjon som en av dagens aller viktigste politiske og økonomiske aktører i Ukraina. Likevel har jeg naturligvis forståelse for at antallet studieobjekter er begrenset.

Alt tatt i betraktning har Söderbaum levert et solid stykke arbeid. Avhandlingen har, i tillegg til å gi meg ny oversikt over oligarkenes giverstrategier og innflytelse i Ukraina, vært med på å forklare flere av mine egne observasjoner i landet før, under og etter den siste revolusjonen. Avhandlingen forklarer på lang vei hvordan Ukrainas rikeste menn, ved å tilpasse strategiene sine, har kunnet legitimere posisjonen sin over så lang tid. Den viser også at oligarkene ikke er interesserte i reelle forandringer.

Om enn noe uferdig i formen er det en viktig bok som først og fremst passer for dem som ønsker å sette seg bedre inn i Ukrainas sosiopolitiske system eller er interessert i hvordan og hvorfor noen eliter velger å gi til veldedighet. Siden Söderbaum viser at hun har bred kunnskap og tydelig evner å analysere det ukrainske samfunnet i dybden, er det gode grunner til å se fram til hennes kommende publikasjoner.